

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΣΤΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΝΟΤΗΤΑ XI: Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Η ΚΑΡΧΗΔΟΝΑ

Τίτλος διδακτικού σεναρίου: «Carthago-Roma per Alpes»

Δημιουργός Σεναρίου: Ελένη Καρανάσιου, ΠΕ02, ΠΕ 91.01

Περίληψη

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται ένα αφηγηματικό κείμενο, το οποίο περιγράφει συνοπτικά πολεμικά γεγονότα των Καρχηδονιακών πολέμων. Προβάλλεται η προσωπικότητα του Αννίβα, η πορεία του προς την Ιταλία και η τελική ήττα του από τον Σκιπίωνα. Το μάθημα διδάσκεται ολιστικά με διαπλοκή μορφής και περιεχομένου. Γίνεται χρήση του κατευθυνόμενου διαλόγου, αξιοποιείται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας η οποία εμπλουτίζεται με την ανακαλυπτική μέθοδο. Ο ρόλος της διδάσκουσας είναι καθοδηγητικός.

Σκεπτικό Σεναρίου:

Το μάθημα των Λατινικών ανέκαθεν αντιμετωπιζόταν ως ένα γλωσσικό μάθημα, του οποίου στόχος ήταν η άριστη επίδοση στις πανελλήνιες εξετάσεις. Το γεγονός όμως ότι πρόκειται για ένα «εύκολο» μάθημα, δεν πρέπει να ιδωθεί ως «λύση» και «μπόνους» στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά κίνητρο για τον εμπλουτισμό του τόσο ως προς τις γλωσσικές του μορφές και τα δομολειτουργικά χαρακτηριστικά όσο και ως προς το περιεχόμενο που η κάθε ενότητα προσφέρει. Στη συγκεκριμένη ενότητα, λοιπόν, δεν αρκεί οι μαθητές να μάθουν να σχηματίζουν τον παρακείμενο της Λατινικής γλώσσας, αλλά να αντιληφθούν τον παρακείμενο μέσα στο ενδοκειμενικό του πλαίσιο. Κι επειδή πρόκειται για ένα κείμενο με πλείστα τοπωνύμια, το ίδιο το κείμενο «κρύβει» πλήθος ιστορικών στοιχείων τα οποία οι μαθητές καλούνται να αποκρυπτογραφήσουν. Έτσι η παρούσα ενότητα στηρίζεται στην Ιστορία αλλά προχωρά και ένα βήμα παραπέρα: καταγράφει και ερμηνεύει την Ιστορία μέσα από έναν ζωντανό οργανισμό, τη γλώσσα και τη δύναμή της. Παράλληλα, το κείμενο ζωντανεύει μέσα από την παραγωγή πολυτροπικών κειμένων και κυρίως μέσα από συγκεκριμένους ψηφιακούς εκπαιδευτικούς πόρους. Δεν καθίσταται ένα μάθημα προς αποστήθιση ή συμπεριφοριστική πρόσληψη, αλλά ένα δυναμικό πλαίσιο, στο οποίο οι μαθητές αλληλεπιδρούν και, μέσω της

αλληλεπίδρασης αυτής, οικοδομούν τις γνώσεις τους και τις δεξιότητές τους (θεωρία του εποικοδομητισμού). Τέλος, αντιλαμβάνονται τη στενή σχέση ανάμεσα στις γλώσσες, την προγονική αρχαία ελληνική, και τις επιγονικές, δηλαδή, τις ευρωπαϊκές γλώσσες.

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα στο κεφάλαιο «Η Ρώμη και η Καρχηδόνα» όπως αναφέρονται στα νΠΣ:

Οι μαθητές/τριες θα πρέπει να είναι σε θέση:

- ο **να αναγνωρίζουν** την ιδιαιτερότητα ενός ιστορικού κειμένου, στην προκειμένη περίπτωση το έργο *Hannibal* του ιστορικού Κορνήλιου Νέπωτα
- ο **να περιγράφουν** το ιστορικό πλαίσιο διεξαγωγής των Καρχηδονιακών πολέμων (κυρίως του Β΄ Κ.Π. ο οποίος υπήρξε καθοριστικός για την εξέλιξη των γεωπολιτικών πραγμάτων στη λεκάνη της Μεσογείου) με αξιοποίηση του εισαγωγικού σημειώματος που προτάσσεται της συγκεκριμένης ενότητας του σχολικού εγχειριδίου,
- ο **να διακρίνουν** την προσωπικότητα του Αννίβα ως ενός αδιαφιλονίκητου στρατηγού, του οποίου η στρατηγική σκέψη ήταν μοναδική.
- ο **να επισημαίνουν** τις πληροφορίες του κειμένου που αναδεικνύουν το ιστορικό πλαίσιο,
- ο **να διερευνούν** και **να αναλύουν** τις σχέσεις λογικής ακολουθίας (αιτία-αποτέλεσμα, υπόθεση-συνέπεια), η οποία προκύπτει από την εκστρατεία του Αννίβα εναντίον της Ρώμης
- ο **να διακρίνουν** τις αφηγηματικές αρετές του κειμένου (αφηγηματική χάρη, την παραστατική περιγραφή μέσα από τον παρακείμενο ο οποίος είναι ο χρόνος της ιστορικής αφήγησης),

Σχέση με άλλες θεματικές ενότητες ή/και θεματικά πεδία του γνωστικού αντικείμενου ή/και άλλα γνωστικά αντικείμενα: *Ιστορία, Νεοελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία*.

Στόχοι της παρούσας ενότητας:

Οι μαθητές επιδιώκεται να αποκτήσουν:

A. Γνώσεις για τον κόσμο:

- Να κατανοήσουν τη σημασία της διαπολεμικής σχέσης ανάμεσα στις δύο πόλεις και τους λόγους για τους οποίους συνέβησαν οι Καρχηδονιακοί πόλεμοι.
- Να συσχετίσουν τα ιστορικά γεγονότα με σύγχρονα

- Να εμβαθύνουν στην προσωπικότητα και τη στρατηγική σκέψη του Αννίβα
- Να έρθουν σε επαφή με τις ιδέες των δύο αντίπαλων πόλεων –constantia για τη Ρώμη/ σκληρότητα και υπέρβαση των δυνατοτήτων για την Καρχηδόνα

B. Γραμματισμούς:

Ψηφιακός γραμματισμός: Οι μαθητές θα κάνουν χρήση ψηφιακών εργαλείων, ώστε να ζωντανέψουν το ιστορικό πλαίσιο.

Γλωσσικός γραμματισμός: Οι μαθητές καλούνται να συσχετίσουν λέξεις του κειμένου με λέξεις των ευρωπαϊκών γλωσσών αλλά και να κατανοήσουν τη βαθειά συνέχεια της ελληνικής γλώσσας μέσα από το πέρασμά της στην άλλη άκρη του Ιονίου.

Επισημαίνουμε ότι στόχος μας δεν είναι η στείρα απόκτηση γνώσεων, αλλά η κατάρτησή τους και η αξιοποίησή τους στο περιβάλλον των ευρωπαϊκών γλωσσών.

Γ. Κοινωνικές δεξιότητες

Με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο οι μαθητές ασκούνται στη συνεργασία ώστε να βγει ένα παραγόμενο αποτέλεσμα. Κατά την παραγωγή των πολυτροπικών κειμένων μέσα από το χειρισμό των εκπαιδευτικών πόρων οι μαθητές/ τριες εργάζονται κατά ομάδες σε έναν Η/Υ, ενώ ανά θρανίο ή ατομικά στο σπίτι δουλεύουν το φύλλο εργασίας.

Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες

1^η διδακτική ώρα:

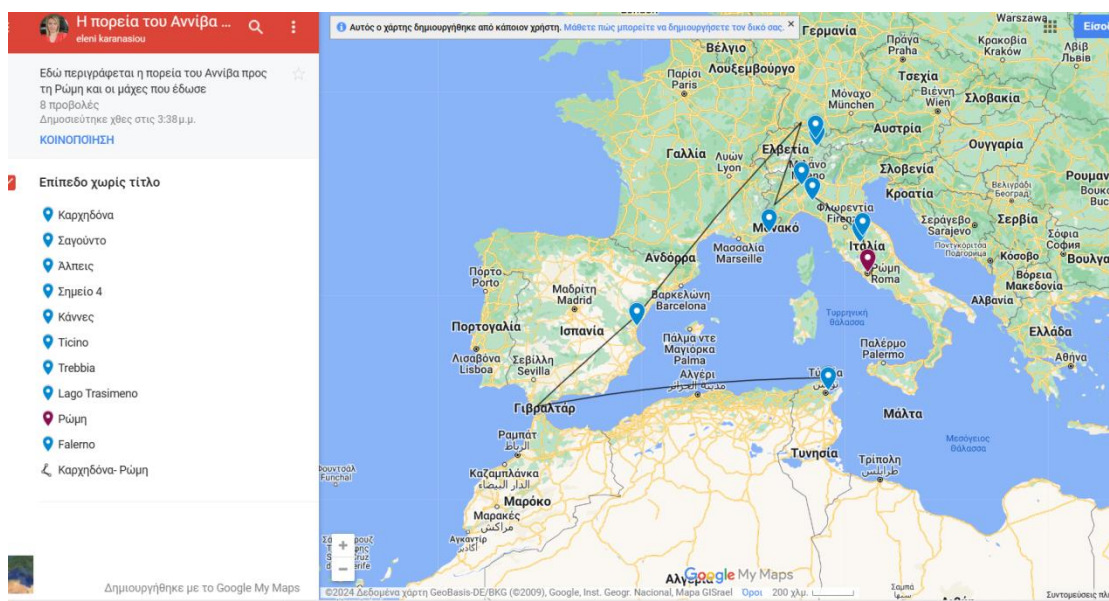
Αναφέρεται ο τίτλος της ενότητας : «Η Ρώμη και η Καρχηδόνα» και ρωτάμε τους μαθητές/ τις μαθήτριες να μας πουν τι έρχεται στο νου τους στο άκουσμα των λέξεων αυτών. Διαπιστώνουμε ότι για τη Ρώμη γνωρίζουν αρκετά, αλλά για την Καρχηδόνα σχεδόν τίποτα. Τότε αναφερόμαστε στους τρεις Καρχηδονιακούς πολέμους, δείχνουμε στον βιντεοπροβολέα ή στον διαδραστικό πίνακα εικόνες της ερειπωμένης πόλης και αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για μία πόλη η οποία είχε καταστραφεί κατά τη διάρκεια των πολέμων αυτών. Στο σημείο αυτό οι μαθητές/τριες συνδέουν τη Ρώμη με την Καρχηδόνα και έτσι δικαιολογείται το «και» του τίτλου.

Ο διδάσκων/η διδάσκουσα δίνει τις απαραίτητες σχετικές πληροφορίες, ώστε να καλυφθεί το ιστορικό κενό. Γίνεται **ανάγνωση της εισαγωγής** της ενότητας από το σχολικό βιβλίο.

Αμέσως μετά γίνεται η **ανάγνωση του κειμένου**. Ο διδάσκων/ η διδάσκουσα ζητά από τους μαθητές να εντοπίσουν τοπωνύμια και ονόματα.

Στο επόμενο βήμα Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες:

- Η πρώτη καλείται να δημιουργήσει έναν χάρτη της πορείας του Αννίβα προς τη Ρώμη. Με το ψηφιακό εργαλείο www.google.com/mymaps καλούνται να εντοπίσουν όλα τα τοπωνύμια που αναφέρονται στο κείμενο και να βάλουν σε καθένα από αυτά “πινέζες”. Μπορούν να επεξεργαστούν τον χάρτη με την προσθήκη εικόνων ή άλλων σημείων ενδιαφέροντος. Έτσι θα καταφέρουν να συνδέσουν τα νοητικά μοντέλα με τη βαθύτερη κατανόηση του μελετώμενου τόπου. Στη συνέχεια θα διαπιστώσουν τη διαδρομή που ακολούθησε ο Αννίβας μέχρι να φτάσει στη Ρώμη. Στο σημείο αυτό ο διδάσκων/ η διδάσκουσα ρωτά γιατί ο στρατηγός ακολούθησε αυτήν την συγκεκριμένη πορεία και οι μαθητές/τριες αυτόματα διαπιστώνουν ότι η έλλειψη ναυτικού εκ μέρους της Καρχηδόνας και η εκμετάλλευση των ελεφάντων από των Αννίβα, οδήγησε σε αυτήν την επιλογή. Ενδεικτικά ένας χάρτης μπορεί να έχει την εξής μορφή:

- ▣ Η δεύτερη ομάδα καλείται να ζωγραφίσει σε ψηφιακό καμβά (αντίστοιχο εργαλείο υπάρχει στα Windows) τον Αννίβα και τη διάβαση των Άλπεων με τους ελέφαντες ή να δημιουργήσει σε λογισμικό παρουσίασης (ppt) αφιέρωμα στους τρεις καρχηδονιακούς πολέμους σε έξι περίπου διαφάνειες παρέχοντας τις απαραίτητες ιστορικές πληροφορίες. Το λογισμικό παρουσίασης έχει ως

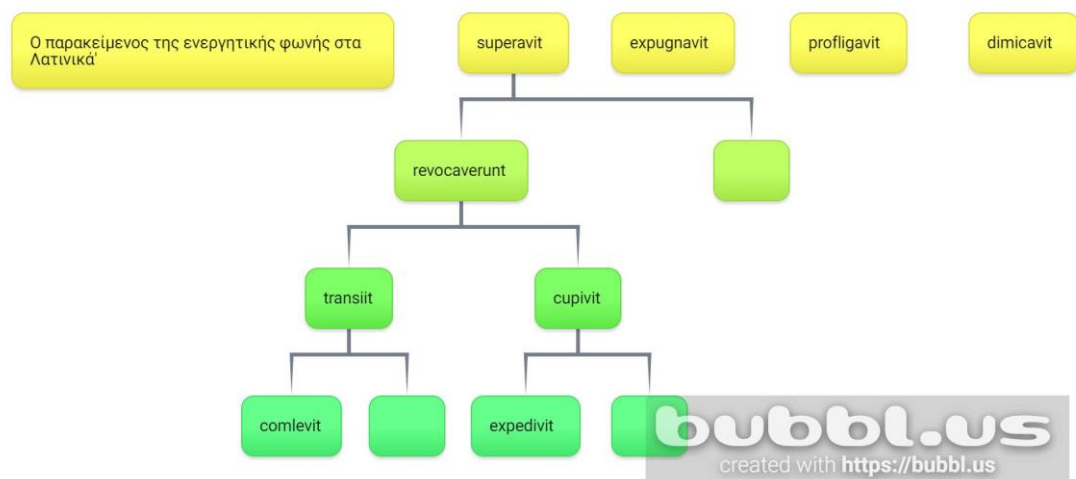

εξής:

- ▣ Κατόπιν οι μαθητές/τριες παρουσιάζουν στην ολομέλεια τις δημιουργίες τους και προβαίνουν στην αντίστοιχη ανατροφοδότηση.
- ▣ Στο σημείο αυτό αντιλαμβάνονται τη στρατηγική του Αννίβα και τον τρόπο με τον οποίο έφτασε στην Ιταλία. Συσχετίζουν και με παρόμοια γεγονότα στην Ιστορία (π.χ. η διέλευση του στρατού του Δαρείου από τον Ελλήσποντο. Σχόλια). Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία ο διδάσκων/ η διδάσκουσα δείχνει και έναν αντίστοιχο χάρτη, ο οποίος θα επαληθεύσει τις δημιουργίες των μαθητών.

Σημειωτέον ότι οι μαθητές δεν καλούνται απλώς να χειριστούν ένα ψηφιακό εργαλείο, αλλά να αποκρυπτογραφήσουν τις κινήσεις και την πορεία του Αννίβα, ώστε να διαπιστώσουν τις αιτίες της πρόσκαιρης νίκης του αλλά και της ολοκληρωτικής ήττας του. Πρέπει να αντιληφθούν τη στρατηγική του σκέψη και τη σημασία που οι ίδιοι οι Ρωμαίοι απέδιδαν στα φυσικά και στρατιωτικά προσόντα του, αλλά και το γεγονός ότι η σκληρότητα και η ασέβεια που έδειξε στον λαό της Ιταλίας τον οδήγησε στην ήττα.

Στη συνέχεια γίνεται η δομολειτουργική επεξεργασία του κειμένου. Ζητάμε από τους μαθητές να εντοπίσουν τα ρήματα και να βρουν το κοινό στοιχείο μεταξύ τους. Αντιλαμβάνονται την κοινή κατάληξη –avit. Στο σημείο αυτό με λογισμικό κατασκευής εννοιολογικών χαρτών ήτοι με το εργαλείο www.bubbl.us.com προχωράμε στην κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με θέμα τον σχηματισμό του παρακειμένου. Ο χάρτης είτε δίνεται από τον διδάσκοντα/ τη διδάσκουσα, ώστε να συμπληρωθεί από τους μαθητές, είτε παροτρύνει τους μαθητές να αυτενεργήσουν και να δημιουργήσουν οι ίδιοι τον χάρτη. Στη συνέχεια εξηγούμε ότι ο **παρακείμενος** της λατινικής έχει τη θέση του **αορίστου**. Και επειδή πρόκειται για ιστορική αφήγηση, είναι ο ενδεδειγμένος χρόνος (για γεγονότα που συνέβησαν κατά το παρελθόν). Ένας ενδεικτικός εννοιολογικός χάρτης δημιουργημένος με το ανωτέρω εργαλείο μπορεί να είναι ο εξής:

Ακολουθεί και ο εντοπισμός και άλλων τύπων transit και fuit και εξηγούμε ότι πρόκειται για τον παρακείμενο του ανώμαλου ρήματος eo-i(v)i- itum – ire αλλά και του βοηθητικού ρήματος sum- fui-----esse. Ως ανατροφοδότηση δίνεται για το σπίτι η άσκηση 2 από το φύλλο εργασίας

Συνεχίζεται η γλωσσική και γραμματική εξομάλυνση μέχρι το ρήμα transit.

Ακολουθεί και η συντακτική ανάλυση με έμφαση στη χρήση των αφαιρετικών και των εμπρόθετων προσδιορισμών.

2^η διδακτική ώρα

Ακολουθεί επεξεργασία του κειμένου ως το se expedit με έμφαση στις χρονικές προτάσεις και στο φαινόμενο της άμεσης αυτοπάθειας. Οι μαθητές απαντούν σε ερώτηση του φύλλου εργασίας. Συντάσσουν και μεταφράζουν.

Το ίδιο γίνεται και με το τελευταίο κομμάτι του κειμένου. Η συγκεκριμένη κατάτμηση του κειμένου προτείνεται ώστε να γίνουν κατανοητά τα χρονικά στάδια της πορείας του Αννίβα.

Δίνεται επίσης έμφαση στη σύνταξη του τελικού απαρεμφάτου και στην επιρρηματική σημασία των εμπρόθετων προσδιορισμών.

Στη συνέχεια ζητάμε από τους μαθητές να χωριστούν σε 4 ομάδες και τους ζητάμε να φτιάξουν συννεφόλεξα με τη χρήση του ψηφιακού εργαλείου www.wordart.com. Οι λέξεις του κειμένου που θα αξιοποιηθούν είναι οι: gentes, revocaverunt, transiit, expedit.

Ενδεικτικά: <https://wordart.com/y1kqgvz1ymf/dux>. Αφού τελειώσουν κάνουν την ετυμολογική άσκηση του φύλλου εργασίας.

Ενδεικτικά

- Gentes: gentle, gentleman, gentil, general, generate, genial, genius, γένος
- Transiit: transit, translate, transport/ eo = το αντίστοιχο εμμι στην αρχαία ελληνική: -ιτός και -ιτέος πχ. Αμαξιτός, προσιτός κ.ά.
- Expedit: foot, pied, πόδι, πέδηση, πεδιάδα, ορθοπεδικός, πεντάλ.
- Dux: ducce, production, productive, δούκας, δουκάτο

3^η διδακτική ώρα

Ολοκλήρωση και ανατροφοδότηση. Εδώ μπορεί να γίνει χρήση του gamification. Με το ψηφιακό εργαλείο www.quizizz.com οι μαθητές ελέγχουν τις γνώσεις τους και παράλληλα θεώνται διασκεδαστικά το μάθημα. Ενδεικτικά: <https://quizizz.com/admin/quiz/662fcc969f2c0c2a464fd9be?order=desc&sortBy=createdAt&contentType=all&quizStatus=published&term=&searchLocale=>

Οι μαθητές κάνουν τις υπόλοιπες ασκήσεις από το φύλλο εργασίας και συμπληρώνουν το ερωτηματολόγιο στην πίσω πλευρά του φύλλου. Διατίθεται χρόνος για επίλυση αποριών.

Φύλλο εργασίας

1. Να γράψετε τα παρακάτω ουσιαστικά στη γενική και αιτιατική πτώση του αριθμού στον οποίο βρίσκονται: **dux, gentes, elephantis, vi, cladem, insidiis**

Gen						
Acc.						

2. Να αντικαταστήσετε χρονικά τα παρακάτω ρήματα: **superavit, transiit, complevit, cupivit**

Praesens				
Imperfectum				
Futurum				
Perfectum				
Plusquamperf				
Futurum Exactum				

3. Να μεταφράσετε στα λατινικά την παρακάτω πρόταση:

Οι Ρωμαίοι θα πληροφορηθούν έντρομοι την ενέδρα στις Άλπεις

.....

4. *cum P. Scipione apud Zamam dimicavit*: Πως αλλιώς μπορεί να δηλωθεί η αντίθεση στον υπογραμμισμένο εμπρόθετο προσδιορισμό;

.....

5. Ετυμολογική άσκηση:

Με ποιες λέξεις του κειμένου έχουν ετυμολογική συγγένεια οι παρακάτω λέξεις της νέας ελληνικής:

Δούκας, υπέρ, τράνζιτ (αγγλική), *κόπια, πόδι, κομπλέ* (γαλλική).

Κριτήριο αξιολόγησης του μαθήματος

Κριτήρια	1	2	3	4	5
Κατά πόσο κατέκτησα το ιστορικό πλαίσιο του μαθήματος					
Κατά πόσο κατέκτησα το γραμματικό περιβάλλον του μαθήματος					

Κατά πόσο κατέκτησα το συντακτικό					
Κατά πόσο κατέκτησα το γλωσσικό/ ετυμολογικό περιβάλλον					
Πόσο βοήθησε η διδάσκουσα στη συνολική κατάκτηση του μαθήματος					
Κατά πόσο με βοήθησε η ομαδοσυνεργατική μέθοδος να φτάσω τους στόχους μου					
Κατά πόσο μου φάνηκαν χρήσιμα τα ψηφιακά εργαλεία					

1= καθόλου

2= Λίγο

3= Αρκετά

4= Πολύ

5= Πάρα πολύ

Βιβλιογραφία:

Rostovtzeff M. 2010. *Ρωμαϊκή Ιστορία*, μτφρ. Δ. Καλφόγλου, Αθήνα

Von Albrecht, M. 2012. *Ιστορία της Ρωμαϊκής Λογοτεχνίας*, Τ. Ι και ΙΙ, μτφρ. Δ. Νικήτας, Ελ. Αρχοντόγλου, Αν. Βήχος, επιμ. Λ. Περράκη, Τ. Μαρκομιχελάκη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Γαριού, Α. 2015. *Διερεύνηση της εφαρμογής του μοντέλου της «αντεστραμμένης τάξης» ως συμπληρωματική μέθοδο εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση - Έρευνα Δράσης*. Διπλωματική εργασία, ΕΑΠ

Μαστραπά, Α. *Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου. Από τους προϊστορικούς πολιτισμούς της Ανατολής έως την εποχή του Ιουστινιανού*, ΙΤΥΕ Διόφαντος

Πασχάλης, Μ., Σαββαντίδης, Γ. *Λατινικά Β' Λυκείου*, ΙΤΥΕ Διόφαντος

Τζάρζανος, Αχ., *Λατινική Γραμματική*, Γ' Γενικού Λυκείου, ΙΤΥΕ Διόφαντος

